Ioan P. Reteganul

Numărul I.

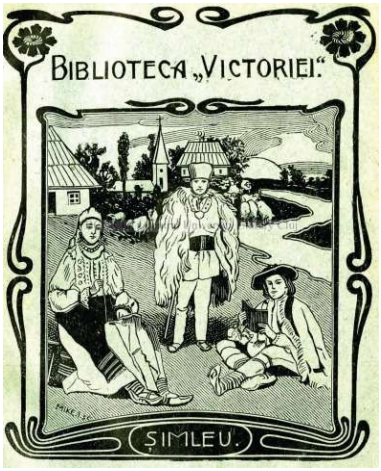

Prețul 25 fileri.

Biblioteca „Victoriei" Jir. 1.

POVESTI ALESE

Ioan Pop Reteganul

Şimleul-Silvaniei Editura institutului tipografic „Victoria"

Iubite cetitor!

Când am înfiinţat tipografia „Victoria" şi „Gazeta, de Duminecă" primul gând ne-a fost a sări în ajutor poporului nostru cu un bun nutremânt sufletesc, de care am-Jităiuelipsă^^%ot<mtumi ne-am propus, ca din foiţele cele mai bunişoare ale „Gazetei de Duminecă" să facem cărticele, cari, sub numele : Biblioteca „Victoriei", să le lăţim între poporul nostru.

Acum suntem pe cale a ne ţinea de vorbă. Cartea I. din „Biblioteca „ Victoriei" e gata. Cuprinde 5 povesti alese de ale neuitatului scriitor poporal, IoanPop Reteganul. Cine a avut „Gazeta de Duminecă" în anul trecut 1904, le-a cetit în foiţa ei; dar nu-i strică să le mai cetească din aceasta cărticâ, dinpreună cu aceia, cari nu le-au mai cetit nici când.

Dorind ca se fie de folos cetirea acestei cărticele, promitem, (făgăduim) că cât de îngrabă vom scoate a doua cărticică din „Biblioteca „ Victoriei."

Şimleul-Silvaniei, April 1905.

BCU Cluj /, , JWK^

proprietarul tipografiei „ Victoria" şi al „Gazetei de Duminecă''

Cine a adus sărăcia în lume?

— „Se pot eu prinde pe cel ce a adus sărăcia în lume, acela ştiu c'ar pomeni, că şi-a dat odată de om! Că l'aş apuca de grumazi şi atâta l'aş gâtui, până ar scote limba de un cot şi nu i-aş da răgaz, să sufle, până şi-ar da ochii peste cap şi ar cădea ţeapăn" !

A.P 'zÎ(M 'SSUBI& M'iMi[1] ^M^r Buzdugan, într'o Duminecă după vecernie, stând înaintea bisericei de vorbă cu mai mulţi înşi. Şi când îşi gătă vorba, toţi isbuc- niră într'un rîs cu hohot, de atraseră luarea aminte a lui moş popa, care se apropia încet de ei, răzmat pe cârja lui cea de corn.

— „De ce rîdeţi cu atâta poftă'? întrebă moş popa care e omul cel mai bătrân în sat, că trecuse de şese-zeci de ani numai de când se popise, iar atunci era aproape de trei-zeci de ani.

— „D'apoi moş popă — rîdem şi noi de pocozeniile ce spune nenea Toder Buf-

dugan, zice, că de-ar putea el prinde pe cel ce a adus sărăcia în lume, i-ar suci grumazii ca la un puiu de vrabie." Aşa respunse unul din cei de faţă. Iar moş popar îşi răzimă bâta înainte şi se propti pe ea, că, numai cele doue piciore bătrâne ce le avea nu-i era destulă sprijonă; îşi netezi cu stânga barba cea albă şi tuşi odată înăduşit, semn, că vrea se stee cu poporenii lui de vorbă. Atunci toţi se adunară în jurul lui şi se făoură o linişte, cât se auzia şi sbârăitul unor musculiţe.

Şi prinse moş popa a le vorbi aşa: zeif ¡Y.oUîd^i,.de bd Toder Buzdugan! Hm! E drept, că o vorbă eam măsurată a scos Toder din gură, dar mie nu-mi vine a rîde de ea. Ba din potrivă mă mir, că nici el nu ştie un lucru atât de uşor, ca acela. Vrea-i Todere se ştii abunăseamă, că cine a adus sărăoia în lume ? Iată, eu sum om bătrân, şi dar ve pot da respuns forte lămurit, cât toţi se-l pricepeţi. Dar ca să-l puteţi pricepe mai cu uşurinţă, vă dau respunsul în pilde, pe cari le-am văzut eu cu ochii mei ceşti bătrâni.

Mai aoum câţi-va ani am îngropat pe Pavel Pricină. Ştiţi bine, că din şura unui creştin 1'am dus la gropă, că acolo murise. Când l'a ajuns mortea era golan, lipit pământului, trăia numai din mila creştinilor^

Dar eu îl cunoşteam pe Pavel Pricină pe când era fruntaş între fruntaşi. Ii remă- . se-se de tată-seu casă bună,. grădină mare, moşi.e frumosă, vite de soiu, cum numai puţinei poporeni de ai mei aveau. Şi cu tote acestea muri gol ca napul. De ce ? Doră i-a ars casa ? doră i-a murit vitele ? doră a bolit prin spitale ? doră i-a mânat apa semînăturile ? Nu ! n'a venit pe el nici o pacoste mai mare decât pe alţi omeni din. sa^ₜᵥᵢ.Şiᵢᵢᵢia^ᵢᵣ^iiᵢᵥ s'£j,U! jţ-inuţj în avere, alţii şi-au chiar mărit averile, iar el a calicit de tot. Ştiţi cum ? Iată pe scurt ponturile lui, a, umblat tot în pără, à îngrăşat procaţorii şi judecătorii din averea lui re- masă de părinţi şi delà socri, a pierdut zilele cele scumpe de lucru prin oraş, pe la uşile domnilor, în loc se-şi vadă de *ogâ-* rele sale. Aşa s'a măcinat tot binele lui, cât la ei s'a potrivit zicala :

„Săracul de oei sărac ?
De ce n'are minte'n cap!"

Mulţi a sărăcit pe calea pe care a sărăcit el,
la mulţi le-a venit sărăoia din 1*

pricină, că au fost totdeauna omenii pârilor, omenii naibei, — cum ziceţi voi. Deci: Cine vrea se nu sărăcească, îndestulească-se mai bucuros cu o pace strîmbă, decât cu o judecată dreaptă! Iar tu Toder Buzdugan, dăte şi apucă pârile şi pricinile de grumazi şi le zugrumă, că vai multa sărăcie aduc ele în lume !

Altă pildă:

Petrea Cârlanului a luat lumea în cap de vre-o 15 ani. S'a dus dela noi cu muiere, cu copii cu tot. La el s'a potrivit zicala: Dela noi din sat numai fomea te pote scotei '"Fomea^ 's^racia', 'Fâ/sc'os. Dar eu l'am cunoscut de mic. Era fecior de omeni avuţi. Şi era singur la părinţi. Şi cu muierea a luat o zestre frumosă. Dar ce folos ? La el s'a potrivit zicala: De-i muierea rea de lucru şi bărbatul somnuros — — iacă-te norocul jos. Ei nu-i plăcea lucrai, lui îi plăcea somnul, s'a fost luat Tanda cu Manda! În câţi-va ani au păpat tot ce le remase de părinţi! Apoi au împrumutat dela o bancă bani cu cambiu fals şi au luat lumea în cap şi ţara în spate. Apucă dar, fiule Toder Buzdugan, lenea de după. cap şi o du la părăul morii, de o

scaldă. Ori îi suceşte grumazii, că lenea f a adus multă sărăcie în lume.

Mergem mai departe!

Mitru lui Tănase Prisnel n'a fost om lenios, n'a umblat nici în procese şi totuşi a calicit atât de reu, cât — dacă a voit se aibă de mâncare la copii — s'a prins a fura. Acum e înohis, precum ştiţi cu toţii. Ei, pe el ce l'a dus la sărăcie ? Ori mai bine: în casa lui cine a băgat sărăcia, oă din velişlea lui a fost om cu stare ? Ştiţi unii, dar se ve spun eu, se ştiţi toţi!

Mitru lui Tănase Prisnel a fost fe- oior de' ·gafeAâ.' Ştik Şi-'tf: leâfcă' dte carte. În cătane a fost corporal. Sosit aoasă tot era cămaşă cu creţele, tot năfrămi de mă- tasă la grumazi, tot ciobote sclipiciose, tot cioreei cu şinore; pe scurt: era mai neal- coş, mai fălos ca toţi feciorii din sat. Şi erau în sat la noi feciori şi mai avuţi decât el, dar el fusese oorporal la miliţie. Şi s'a căsătorit Mitru după ce a adus atâtea bolunzii în tineret, oă până nu veni el din cătane la noi în sat nu se pomenea năfrămi de mătasă, laibăr de postav ou bumbi sclipicioşi ca la cocişi, cioreoi ou şinore, ciobote ou călcâie înalte şi câte nebunii, tote. Destul că după ce aduse în tineret atâtea prostii, se căsători Mitru, luă pe fata crâsnicului (fătului), fată cinstită şi din omeni

de omenie. Dar ea era tineră şi cu mintea brudie, lăsă se se facă tote, după cum credea el că-i bine. Şi în câţi-va ani tocară tot ce le dădură părinţii. Nu doră că ar fi fost lenios ori ar fi umblat în procese ; nu, dar lucrul unui econom cu o moşioră cum a fost a lui, nu aduce atâta cât se oumperi minteni-minteni ciobote noue, rochii de păr, laibere de postav, năfrămi de mătasă. Iar el cu nevasta lui, la câte sărbători mari sunt într'un an, la tote avea haine titti S └'ba! Aşa în câţi-va ani îngreună moşia la bancă, de nu mai fu în stare se plătească carnetele şi se-şi ţină şi casa. Ajuns până aci, se gândi, se regândi, şi odată-l pun păcatele de face năsărânga, ce o ştiţi: întră pe fereastră în primărie, sparse lada cea grosă de stejar şi scose din ea toţi banii, par'că vre-o opt sute bune. Dar l'au prins chiar când era se iasă. , Acum' ştiţi unde-i. Pe el cine l'a sărăcit ? Spune T6dere cine a băgat sărăcia în casa lui ? Fudulia, şi pe mulţi i-a dus fudulia la sapă **ele** lemn .ʳ

Pune-te dar Todere, prinde fudulia de după cap şi o aruncă în cuptoriul de pită când va ii mai ferbinte, ori îi mută fălcile din loc ! Altă pildă :

Finul meu Pahone — n'ar mai fi pomană de el — n'a remas de tată-seu gazdă bună ?

Nu avea loc destul, vite frumose, casă bună şi o muiere cât se nu-i treci pe dinainte? Acum cine-i coda satului ca el? Mai vede-l cineva cu haine bune şi curat ca pe alţi botezaţi ? Mai vede-l cineva la sfînta biserică ? Mai are ceva, decât sdren- ţele de pe el ? Tote s'au măcinat cum se macină grăunţele în moră, de nu mai faci din **el«** în veci grăunţe! Şi ou ce ? Cu glăjuţa fetVitaajrs^ cmioiaravşiifei^r^iiiaiiis! Pentru vinars ş'a vîndut oile şi vacile, porcii şi boii; pentru vinars a dat la jidan holdă după holdă, fânaţ după fânaţ, până ce a remas numai cu casa, totă hîrbuită şi acea, şi nici casă n'ar avea, dar de doue-ori a scos-o cumnatul seu din licitare. Acum e pe numele cumnatu-seu pusă la cartea fun- duară, se nu o mai potă îngreuna. Bine-i aşa?. Şi câţi făcură şi mai fac ca el? Vezi Todere cine aduce sărăcia în lume ? Pune- te şi i-a beţia de cap şi o fă totă ferfeniţă !

Acum, dragă Todere, se ve mai spun o pildă, apoi mergem acasă. Dar se nu te superi, că pilda o voi lua-o chiar dela tine.

Tu ştii doră, că ai stat odată mai bine deoât. azi; leneos nu ai fost, beţiv nu ai fost şi nu eşti, după fudulii nu ai umblat şi totuşi ai sărăcit. Şi ştii de ce ? Iată îţi spun eu: Tu, fătul-meu, pe oât te ţii de cuminte, pe atâta de multă minte ţi-ar trebui. Şi iată de ce:

Gând te-ai legat de lume nu erai cel gazdă mare, dar sărac ca azi nu erai. Avea-i puţin, dar era al teu. Vite n'aveai, dar av&ă-i[1] de '.florini şi avea-i câteva locşore, bune-rele cum brumă erau, erau ale tale. Trebuia ca tu pe banii aceia se iai doue viţele, se le creşti şi se te capeţi la vaci. Dar tu nu făcuşi aşa. Tu ţi-ai cumpărat pe bani o vacă, aceea încă n'a fost reu, dar reu a fost că ai voit numai decât se ai doue. Şi ţi-ai făcut, dar ţi-ai pus şi jugul după cap cu ele. Că ai mers la jidan şi ai luat o ciologă de vacă bătrână pe cambiu (vechsel), doră cu 80 fl., deşi nu era vrednică nici 40 fl., şi ai luat dela el tot pe vechsel o căruţă totă hîr- buită cu 20 fl., aşa ţi-ai pus o sută după cap. Peste iarnă ţi-au mâncat vacile mai mult fân, decât avuse-şi tu. În primăvară ai luat fân în credinţă. Primăvara vaca cea bătrână dela jidan a murit, dar tu îi erai dator cu 100 fl. şi pentru fân ou 20 fl. Ce-ai făcut atunci? Ai vîndut văcuţa ta, cea cumpărat pe bani agonisiţi cu slugitul, ai plătit fânul şi ai dat camăta la jidan pe un an de zile. La anul jidanul ţi-a cerut suta. Tu n'ai avut de unde i-o da. I-ai dat un ioc, cel mai bun ce biată-l aveai. Aşa ai remas fără codă de vită şi cu loc puţin şi reu, care din an ce merge se face şi mai reu, dacă n'ai cu ce-l

gunoi. Acum în casanta ' cine -' a^feidus-' - sărătei® ? i"¡Prostia ! Că doră şi la carte stă scris :

Săracul, de ce-i sărac ?
De ce n'are minte în cap!

Pune-te dar Todere, şi prinde sărăcia de după cap şi o îneacă unde-i Mureşul mai afund!

Aşa dară acum ştii fiule Todere, că sărăcia au adus'o în lume: prostia, lenea, fudulia, beutura şi procesele. Deci prinde tu de conciu pe aceste cinci cocone şi dă cu ele în mijlocul Mureşului, unde se face apa sfredel. Că în casa unde a întrat odată sărăcia, nu se mai încuibează binele numai după ce trec câte-va rînduri de omeni prin ea; copii, nepoţii, ba şi strănepoţii celui ce a adus'o, trebue se o ţină ca pe o coconă. Cel cu minte se păzeşte ai da conac; că cine-i dă — n'o mai scote; mai curînd îl scote ea afară pe el, ca ariciul pe sobol.

Aşa le povesti părintele cel bătrân, moş popa, cum îi ziceau omenii, iar ei clătinau numai din cap şi ziceau: Drept are moş popa, Dumnezeu se-i lungească firul vieţii!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dumnezeu tôte le rëspla-teşte înpâtrat.

Nucu Murësan delà noi, îmi povesti următorea întimplare:

„După ce am plinit anul la D-ta, nu m'am mai băgat slugă la nime, că vedeam eu bine,că. i^eSMiivcfiHy ¡HfttiFciJ?[10] [ale]S- Că a intrat fala între feciori şi simbriora mai totă trebuia se o dau pe cisme cu creţele, pe eiôreci ou şinore, pe uioş înşinorat, pe laibăr îmbumbit, pe cămeşi cu creţe şi pe câte nebunii tôte ; iar stăpânii nu vreau se ştie, de lucruri de acestea.

Ei îmi făceau haine de purtat şi-mi da suma de bani, cât ni-a fost învoieala, şi de aci încolo apă rece ! Destul că eu îmi pusesem în gând, încă de pe când eram numai cotângan de 18—14 ani, că îndată ce me vĕd scăpat de cătunie — în sus ori în jos — eu me bag la un pleuar şi învăţ şî merg ?» *iară*, së-mi fac bani, se-mi cumpăr grădină şi së-mi fac casa mea, şi acolo **së**-mi duc eu muierea în cuibuţul meu, se nu potă zice, — când se va întimpla de ni-om oiondrăni vr'odată,— „meri calioule oă numai ou cioreoii ai venit la mine!" Că, uite domnule, eu îs omul tare *năpârcos,* una ca aoeea de mi-ar spune-o muierea mea aş fi în

stare se-i dau în numele tatălui, oât într'o temniţă se putrezesc. Aşa fiind lucrul, cum scăpaiu dela dumniata, me în- voii cu Petrea Ceteraş dela noi, îl scii dta, ăla ce-o luat pe fata lui Gravrişu Gorii, de are căsuţa ai cinaşe lângă curtea grofolui, — învoiala ni-a fost aşa, că el se me ducă cu el în ţară, eu se-i port marfa la tîrguri şi la sate, unde mî-a porunci'," s e ' v î n d ş i se-i dau samă de tot gologanul. Un an în- chiat i-am purtat în spate marfa din sat în sat, din tîrg în tîrg, cât e Muntenia de

într'o zi de cătră seară, colo'n postu Sântă-Măriei, eram rupt de fome şi de oste- neală şi în spate cu marfă ca de 80 de franci. Era o căldură, de gândeai că m'oi topi, nu altceva, şi eu în drumul mare; înapoia mea era un sat, din care plecasem pe la prânzul cel bun şi amu era pe la ojină, şi nu mai dam de alt sat, şi nu ştiam când voiu da de unul; în dreapta — câmpul gol, adeca gol de sate, că nu vedeam numai porumb şi iară porumb, adeca cucuruz, cum zicem noi, dar nici un sat, nici un turn de biserică, nici o oasă cât de mică; în stânga tot aşa, înainte . . . , înainte mi se părea că ved colo departe ceva negreaţă, sat? pădure? vie? Cine mai ştie. — Ici colea mi-se deschidea printre semînături câte o cărare; dar ce ştiam eu unde duce? Me

temeam se apuc afară din drumul mare, se nu dau de mai reu. Aşa mersei tot înainte cu nădejdea că doră voi întâlni pe cineva, care se me îndrepte la vr'un sat din apropiare. Dar pace! Grândiai că-i drumul părăsit, nu altceva, ori Dómne Jereste,gândeai că toţi omenii de pe acele locuri sunt morţiş de nu vedeam pe nime. Când era amu sórele numai ca de o suliţă pân la deal, dau în urmă de un han sărăcios, adeca cum zic p'aici de o crîşmă, unde o jidană cu câţiva prunci sta pe prismă afară şi un strein beut sta răsturnat pe pajişte cu o sticlă cu rachie lângă el. Şi era spătos streinul şi sdrobia reu româneşte. Me înfioraiu de el şi-mi gândii, aci nu-i de remas preste nópte. Ceru-i dela jidană o ţuică şi pâne de câţiva bani. Ea-mi dădu ţuica, dar pâne îmi spuse că nu are.

Ce amarul meu m'oi şti face? Sé remân aci flămând şi cu gróza că m'a despoia streinul ăla de marfă şi de parale, ori se mei-g mai departe ? Nu-i de stat, gândesc în mine, ce a fi, aceea a fi, trebue se merg în orecătrău-va. întreb pe jidană, dacă-i aprope de aci vre-un sat? Şi-mi spune că îndatăi aci pădurea şi din pădure cobor în sat; „pe seară poţi fi în sat, de-i merge cât de încet, îmi zise ea.

îmi iau deci marfa iar în spinare şi dute, copile!

Şi merg şi merg, şi colea când se mestecă ziua cu noptea-s în marginea pădurei. Acolo era un flăcău cam cât şi mine, îşi hrănea boii. Fărtate, îi zic eu, pe care drum ies maidegraba-n sat.' caprin pădure vezu-i mai multe drumuri. „Se dai în stânga, pe la marginea din sus a pădurei, că îndată eşti în sat."

Mulţămesc şi plec în stânga. Şi merg şi merg, şi se întunecă, şi eu tot merg şi mă afund într'un tufiş, şi dau prin bălţi şi odată mi-se înfundă calea. Ce se fac aciim ? Rătăcit'am? Indreptatu-m'a reu flăcăul?

Şi era întunerec de nu vedeam nimic, şi nori grei se ridică şi începe a tuna şi a fulgera, şi eu singur înfundat în desiş, stam înmărmurit cu marfa-n spate. M'aş pune sub o tufămă, tem se nu me pun chiar pe un şerpe. Prind a tremura. De sus prind a cură stropi rari dar mari, apoi mai deşi şi mai mari, în urmă cură oa din cofă. Eu stam răzimat de bâtă şi uit se-mi arunc barem marfa din spate, care cum turna ploia pe ea, făcea o larmă de me îngrozii. Şi în vasele mele se adună apă, de-mi curma umerul greutatea. Atunci îm fulgeră pe dinaintea ochilor, de mS mai orbeşte. Dar în acel timp şi zăresc, că

locul pe care stam era o poeniţă, cât o arie de şură, ocolită de tufari deşi şi 'nalţi, cam ca parii de clăi. Arunc marfa jos şi me trag sub tufari şi me tr^^LJJWc^^4RŞjvŞiJBzi7c^te rugăciunile, ce le ştiam, şi-mi fac la cruci, dar numai cu limba-n gură. Pălăria era lângă mine şi în ea curgea de pe frunze apă, cât îndată era mai plină. Într'un târziu stă ploia şi iasă o lună plină de îndatărmi luminează tufişul şi poeniţa. Ved atunci şi pălăria mea plină de apă. Me reped la ea şi mai totă o beu, de setos ce eram. îndată mi-a trecut şi fomea şi setea şi am adormit şi nu m'am trezit până resări sorele. Atunci me ridic, îmi fac cruce, mulţămesc la D-zeu că m'a scos în ziuă şi privesc, încătro s'o apuc ? îmi iau marfa-n spate şi plec tot înainte, cugetând: Domne ore ce ţi-am greşit, de me pedepseşti aşa amar? Şi mergând înainte pe colnic îmi sfârm capul, că ore de ce me pedepseşte D-zeu atât de crâncen. Atunci îmi vine 'n minte, că fiind odată la noi în Beteag la vite, colo între tufe, la gura Cărbunariului, trecea pe drum un om călare şi m'a întrebat că bine merge la Ci- ceu? Şi eu, în loc se-l îndrept se suie tot pe valea ursului la deal, l'am învăţat în- batjocură şi iam arătat valea cărbunariului, care-i mai de cătră sat de cât valea ursului cu 2—3 puşcături. Şi bietul om

era un bârsan ce mergea la Giceu, se cumpere pietri de moAÎ[i] ă^oiT fcfc®îe[oi]diupă ele,
bietul om încă-mi mulţămi şi plecă pe valea cărbunariului în sus, iar eu am remas rîn- jindu-me că l'am păcălit. Şi s'a dus bietul bârsan pe valea cărbunariului în sus, până în fundul văii, ce a dat de stani, unde se înfundă valea, de nu vezi numa-n cer şi-n pământ, şi de acolo se întorse înjurând de necaz,. dar eu nu m'am mai arătat dintre tufe. Când a fost iar în drumul ţării, eu eram în tufe, iar pe drum trecea un om bătrân de-a umăr cu o legătură de nuiele de alun, din care faci cercuri, şi ia spus bârsanul ce a păţit şi cum a umblat ca nebun mai bine de un ceas. Iar bătrânul i-a zis: Las', fărtate, nu te năcăji, hai că-ţi arăt eu Ciceul, e numai cole; dar pe afurisitul acel de copil făr'obraz l'a bate D- zeu, că te-a purtat în batjocură, că D-zeu tote le răsplăteşte împărat, şi binele şi reul. Şi şi- a pus moşneagul rudele jos şi s'a dus cu bârsanul până în gura văii Ursului, de unde se vede bine Ciceul, în cât bârsanul nu mai putea rătăci, apoi a înturnat înapoi la legătură-şi, tot sucind din cap şi vorbind singur: „Bată- vă crucea de copii lepădaţi! Se purtaţi nebun pe un biet de străin! Dar las, că vi-o-a res- plăti Dzeu şi vouă! Şi când ajunge

la sarcina lui[5]de'riSdfe, MiM tiă'ite b[n]rîdibte',i împinge ou piciorul o peatră cât palma de lată din drum şi-şi face palma pod preste ochi, se văzu mai bine, apoi se pleacă şi ridică ceva de jos făcend: „Hm! Ore bun se fie banul ăsta? Par'căi taler! Pote căi bun!" Şi şterge banul de cioreci şi prinde a rîde şi a vorbi sîngur: Hm! pentru un zlot aş tot arăta calea Ciceului la câţi omeni trec pe drum ! Auzind eu aceste, ies din tufe şi cum dă moşneagul cu ochii de mine îmi arată ; „Cei! mă ştrengarule! Tu ai îndreptat aşa de bine pe bietul bârsan? Harnic melean, nu ţi-ar muri mulţi înainte! Bine ţi-se şede, lihăitule şi afurisitule! Dar tea bate pe tine 2
D-zeu pentru aceea, pe cum bătut eşti şi orb! Uită tu totă ziua te ai înholbat pe drum şi ţi-ai bătut joc de trecători, dar te-a orbit Dzeu pentru făr'obrăziile tale, de n'ai văzut în colb drăguţ de ban ca acesta, şi ai ochi buni, tineri, dar nu te-a lăsat Dzeu să-l vezi, pentru mima ta cea îndrăcită ! Şi încă nu-i destul cu atâta, ţine minte, şi dee D-zeu ca eu se mînţese,?că nu vreu răul nimărui, dar te miri când şi unde, chiar aşa o se te porte cineva nebun prin drumuri nebăţute, cUm ai purtat tu pe streinul aoela. Acum hai de-mi ajută la nuielele astea Se fenftalWilerSUv I ŞiLfRu. [merS] ^ i-ani ajutat, şi bătrânul a plecat

încet cu nuielele cele grele de a umăr, şi după ce a păşit câţiva paşi, a stat locului şi ş'a întors capul în apoi şi vezindu-me tot aprins la obraz de rînză şi de necas, ' mi-a mai zis: „Aşa, bărbat bun, ţine minte vorbele mele: D-zeu tote le răsplăteşte împătrat, fie binele, fie răul ce-lface la ore cine!"

Eu am stat mult privind după moşneag şi ruşinându-mă de. cele ce făcusem, şi părendu-mi rău de nebunia mea, dar cu deosebire năoăjindu-me cum de un moşneag ponihos se afle un taler de argint chiar acolo, unde eu m'am jucat totă ziua, fară de a'l vedea.

Aceste tote îmi veniră în minte când mergeam prin pădure, în ţară streină, fără a şti unde voiu eşi, după ce de ieri de pe asta vreme nu mâncasem nimic, şi după ce petrecusem o nopte atât de groznică în tufe. Şi când gândii aşa, me porniră lacrimile, aruncaiu marfa din spate şi me aruncaiu în genunchi cu faţa către sore şi me rugaiu cu glas înalt: Domne Dumnezeul meu şi sfînd răsărit de sore, scapă-me de aci cu zile, căjâai ^^tffitftivţft^qiiTOl dijf eşi de pe buzele mele: Apoi mă ridicaiu uşurat şi mângâiat. Când dau să-mi ridic marfa, ved că în urma mea venia încet un călugăr borborosind ceva, pote vre o rugăciune. Eu

mă oprii până se me ajungă, îmi ridicaiu pălăria şi-i sărutăiu mâna. Iar el îmi făcu cruce pe cap şi zise: „D-zeu se fie de ajutor la totă lumea, şi nouă." Apoi mă întrebă că până nnde merg. Şi dupăce-i spu- seiu întimplarea, el clăti numai din cap şi zise: Nici o faptă, fără resplată fiule: de **a** făcut'o flăcăul acela cu voia, ca joc se-şi bată de tine, mâna lui D-zeu îl va ajunge; dacă însе mâna cea nevăzută a celui veci- nic te-a purtat spre a te înfrica, atunci 2* jpentru a tale fapte ai rătăcit. Vino după mine!

Şi m'am dus după călugăr, şi îndată me sodse pe o cărăruşă afară din pădure, de unde văzui un sătuţ, aprope la polele pădurei. Acolo călugărul se opri şi-mi zise: Acum mergi cu bine, fiule, şi nu părăsi nici când calea cea dreaptă a adevărului, că făcend aşa, nu vei rătăci în veci!

Aşa-mi povesti Nucu Mureşan păţănia lui şi eu m'am pus de o am scris, ca şi a^ii şş;0, icptpţişp^ , căi.ţe ₍ffÎH#꜀iu- dar de vor putea lua ceva învăţătură din ea. —

Degetul lui Dumnezeu.

Ţeara Haţegului e despărţită de Bănat prin muntele „Marmore". Bănăţenii zic: „Cum godje treşi Marmorele eşti baş în Ardjeal." Între Bănat şi Ardeal a fost din vremi uitate comunicaţiune neîntreruptă. Bănăţenii treceau Marmorele şi erau în Ardeal, Hăţeganii treceau Marmorele şi erau în Bănat. Tîrgul Bănatului cel mai aproape :de Atîdeal re i Caransebeşul) n la care însă poporul îi zice numai Sebiş. Tîrgul Ardealului cel mai aproape de Bănat e Haţegul. Între Haţeg şi Caransebeş duce un drum oblu dela răsărit spre apus, peste muntele Marmore.

Atât în Haţeg, cât şi în Caransebeş erau şi sunt mulţi omeni, cari trăesc din cărăuşit, portă marfa şi bucate, parte ale lor, mai mult însă de ale speculanţilor. Din Ardeal în Bănat se cară, pe lângă vitele cele multe, fier, «dnars de prune şi pome. Din Bănat în Ardeal iarăşi vine fier, vin, vinars, pome, bucate şi peşte. Sunt adecă timpuri când Ţeara Haţegului are vin, vinars şi pome mai în abundanţă de cât Bănatul, atunci vînd, iar când nn au — cumpără; dar bucate şi peşte totdeauna trebue se cumpere Haţeganii dela Bănăţeni, fiind poporaţiunea deasă în Ţeara

Haţegului şi locul arător prea puţin pentru numărul locuitorilor.

Românii noştri bănăţani din jurul Caransebeşului până încoce la Vama-Marga, toţi au fost grănicţeri, cătane. Românii din Bouţarul de jos şi de sus şi cei din Bucova, deşi sunt în partea apuseană, a Marmorelui, şi deci^^j^^^i^^^găjse t-ină de Bănat, se ţinură şi se ţin de comitatul (varmeghia) Hunedorei, adecă erau şi sunt legaţi nu de Bănat, unde i-a pus firea, ci de ţeara Haţegului, de care sunt despărţiţi prin Marmore.

Românii din ţeara Haţegului sunt de două neamuri: Români şi „nemeşi". Sub vorba român ei înţeleg pe foştii libertini (răzeşi), nobili. Câte-va sate de nobili au fost şi grănicţeri ţinători de Regimentul român I. ardelean, nu de cel bănăţan. Între grănicţeri şi negrănicţeri era mare deosebire, dar între nemeş şi Român deosebirea era şi mai mare. Grănicţerii se ţinea mai sciuţi, decât negrănicţerii, deci mai sus; faţă de ei negrănicţerii erau mai umiliţi, că ei nu sciau nemţeşte, şi nu aveau voiă (nu le era ertat) de-a purta armă, pe lângă ce mai trebuiau se lucre şi la domnii de pământ până cădeau cu .nasul în brazdă. Nobilii faţă de Români se deosebiau şi mai tare, purtau haine mai

potrivite pe trup, mai pe unguriă, deşi din una şi aceeaşi materia, ca şi a Românilor, adeca din pănură, apoi ei umblau tunşi, pe când Românii purtau păr mare. Iar sortea Românilor o seim. Rar se şi întimpla, ca un nemeş se-şi dee fata după un Român, deşi cântau fetele:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pân' ce-i, tată, de Român E sufieţel de om bun.

Lucrurile aceste, la părere neînsemnate, trebuia se vi-le spun ca se puteţi mai bine prieipe istoria următore :

înainte de asta cu vre-o patruzeci de ani, era într'un sat din ţeara Haţegului o societate de cărăuşi speculanţi; cam 5 inşi erau ei, toţi nemeşi. Purtau marfele negustorilor şi măestrilor din Haţeg pe la tîrgurile Hunedorei, Devei şi Orăştiei —■ în Ardeal, iar în Bănat la Caransebeş şi Lugoş. Tot' ei făceau şi negoţ cu bucate, prune şi beuturi; ast-fel le mergea bine, ţineau spre acest scop trăsuri bune şi cai buni şi de regulă umblau laolaltă, ştiau tote podurile, tote crîşmele, tote tainele cărăuşitului. Tot la ei în sat era un om tiner cu numele Petre Deactculescu, Român, nici nemeş, nici grăniţer. El avea trei cai buni şi o cărucioră de-ţi era mai mare dragul se umbli cu ea.

Fiind el tiner, în putere bună, se gândi se-şi cerce norocul, când îl lasă lucrul câmpului, se facă dintr'un ban-doi, de s'a putea. Aceasta era într'o iarnă, când erau scumpe bucatele, din causă că .tomna căzuse /brxima, ^ piiiar între Sânte-iviarii şi multe cucuruze remaseră neoopte. Se puse deci şi aşează fân în sanie, bani în pungă şi prinde caii şi merge până trece Marmorele şi ajunge în Bucova. De acolo încarcă sania cu scânduri şi merge aţă în Caransebeş. Acolo scândurile totdeauna au bun preţ, deci le vinde îndată cu o leacă de dobândă şi încarcă sania cu bucate. Singur era singur, dar' se mângăia, că dela ei din sat mai sunt cinci căruţe, tote după bucate, deci vor merge în societate. Face el ce face, şi se întâlneşte cu nemeşii dela ei. Ei erau în ospetăriă, la traiubun, colea, vin cald şi tocană de porc.

— „Bună vremea jupâne Păluţ!" zise Petrea intrând, eă jupanul Păluţ, era mai bătrân între cei cinci nemeşi.

—„Se trăieşti Petre," răspunse jupânul, „dar tu ce cauţi prin Sebeş, doră nu te-ai făcut cărăuş ?"

— D'apoi, jupâne şi omeni de omenie, ştiţi, ca omul, cerc şi eu, de-oiu vedea că-i de mine de unde nu — fie voia Domnului ! Am adus nişte scânduri din Bu- cova, şi duc

înapoi cucuruze, mai pe sama căsii, mai şi pentru vînzare, barem ceva se mi-se întorne şi mie.

- B « i A < Ş f t j / J U n f t Ş f t i t y L| aoem şi noi, facem 3—4 drumuri din Haţeg până aci şi când am gândi că ne merge mai bine, atunci dăm de năpaste, mai creapă un cal, mai se frânge o rotă, mai dăm de altă pacoste, că Marmorele-i greu, mă Petre, e greu"şi-i lung; drumul tot e ochiuri, ici se poticneşte un cal, dincolo se cufundă un dric pânâ'n butuc, şi numai D-zeu ne ştie. De multe ori sui o căruţă cu câte 4 şi 6 cai, apoi ne coborim după alta, cât numai noi ştim cei cărăuşitul. Dar cu cine eşti?"

— „Cu cine se fiu ? cu D-zeu sfîntul.

— „Apoi e reu, Petre ; dar de s'or muia caii, ori de te-a apuca ceva pe oale ce amarul teu vei face singur ? Mai bine lasă tu se porte cărăuşiile cme-i mveţat cu ele !„

— „D'apoi o cercare, nu-i cel lucru mare, de mi-s'a părea bine, de unde nu..."

— „De unde nu, — ţi-a părea reu cât vei trăi

— „Dar zăboviţi mult ? Se mergem împreună

— îndată prindem, numai se îmbuce ceva caii.

— Dar tu nu te pui la o litruţă de vin calâdV cffiitenbiiWenWs:%igbmiş (Bştre !

— Nu me pun jupâne, azi e Luni şi eu postesc Lunea, am beut un ciocan de vinars şi am îmbucat ceva. Acu merg se prind caii şi-i aduc aci, se plecăm deodată.

— Bine-i, numai cât că noi laolaltă numai până în Bucova putem merge, că noi încoce am adus nişte mere, iar încolo ducem cucuruz pentru ¡neamţul' cel din Bucova, acolo descărcăm şi sbîrnăim peste Marmore cu săniile gole, tu cu încărcat nu o se te poţi ţinea de noi

— Dapoi fie cum va fi, barem până în Bucova mergem împreumă.

Aşa, Petrea merse şi-şi prinde caii, şi-i trase lângă birtul, unde se ospetau cărăuşii dela ei, şi era năcăjit Petrea de primirea cea rece a lor, că îşi gândi el, nemeşi ne nemeşi, dar ori şi cum îs dela noi, doră nu s'ar cădea se me înfrice, mai bine se-mi dea curaj.

Până se sosească el, eştia făcură sfat cum se-l desmânte se nu mai facă cărăuşii, „că — zise jupânul Işvan — azi prinde Petrea, din el se învaţă altul şi iar altul şi pun Românii mâna pe cărăuşii, vor purta marfele mai ieftin, că n'au cheltu- iele. ca noi; vezi şi pe Petrea, el nici o feliţă de vin nu bea.

Dacă s'ar deda Românii la cărăuşii, atunci ce facem? Ori că vom slobozi din preţuri, ori vom pune de mămăligă cu cărauşitul." — „Ei!" respunse jupanul Jiguţa a lui Rozsi, „s'a sătura el de cărăuşit numai se mai ningă o leacă, că şi până acu-i neaua până în fole la vite, din drum în lături, dar de mai ninge, cum va eşi din urma drumului, îi prăpădit! Apoi noi n'om sta cu uşor, după el, până va sui la deal cu încărcat!"

Astfel de sfaturi făceau cărăuşii, până ajunse Petrea îngândurat şi înspăimîntat de cele ce-i spuseseră ei. „Nu-i vorbă", — îşi gândea el — „ei au totă dreptatea". Ce cap am avut eu se pleo singur la un drum aşa lung? Incoce fu alta, oă peste Marmore trecui cu sania golă, din Bucova până aici dealuri nu-s, dar încolo ce o se fac ? Apoi eştia par că nu prea au gând se-mi ajute, de-oi fi în năcaz! Bagseama le pare reu, unde vreu şi eu se-mi agonisesc o ferdelă de bucate pe muncă dreaptă; ar fi buni bucuroşi se merg la ei cu sacul, se mi-l mesure cum ei vor, şi se le dau cât vor cere."

BCL Cluj / Central L'nivcrsitv Library Cluj

Era cam pe la ojină, când plecară din Caransebes şi când fu noptea într'o vreme, erau la Vama-Marga. Caii le erau obosiţi, ei

asemenea, deci intrară în lăuntru caii îi băgară în grajd la căldură, săniile în şopru la adăpost, iar ei intrară la căldură în ospetăria jidanului. Numai din când în când eşia câte unul afară, se nu-i ciufulească cineva cu vre-un cal ori cu vre-un sac de pe sanie, că pe acolo se ţineau şi omeni rei. Altcum jidanul ţinea doi câni sdraveni pentru apărarea cărăuşilor, cari trăgeau la el, ca la ei acasă, de silă bucuros. Totă noptea a nins, cât dimineaţa nu se cunoştea nici urme de drum. Nici poveste n'a fost se potă ei pleca de acolo până s'a făcut d'albă de ziuă. Când se zărea de ziuă s'a înseninat şi s'a făcut un frig de crepau copacii,

Omătul s'a făcut făinos de frigul cel mare, dar era mult, Domne şi săniile cărăuşilor încărcate tare. Până nu pleca se învoiesc toţi 6, adecă cei cinci nemeşi şi Petrea se plătească lui Jefta, vecinul jidanului din Yama-Marga 1 fL, şi el se prindă doi boi la o saniă golă şi se meargă înainte până în Bucova, se le facă o leacă de urrRă,[1] o pârtie, cum se zicep'ii ei se meargă cu săniile încărcate după el.

Pe amiazi eu mare năcaz erau în Bucova.

Aici poposiră, şi cei 5 descărcară sacii de pe sânii şi sburară ca vîntul pe Marmore la

deal, că din Buoova spre Ardeal se vedeau prin zăpadă urme, căci dor- miseră în Bucova la birt vre-o 8 cărăuşi din Seghedin, cari purtau fier între Rusk- bergul Bănatului şi Călanul Ardealului. Aceştia plecară des de dimineaţă, încet-în- cet şi făcură pârtiă. Aşa cărăuşii cei 5 plecară şi sbârnâirâ cu săniile pe lângă Petrea, care plecase mai curînd decât ei, cu încărcat fiind, mergea încet şi tot mereu oprindu-se şi odihnindu-şi caii. Nu-i vorbă cercat'a el se vîndă cucuruzul la Neamţul din Bucova, ba şi la jidanul din Vama-Marga, dar ştiţi cum e lumea, vezin- du-l pe om în năcaz, îmbiau numai ca în batjocură, dându-i mai puţin decât dăduse el pe cucuruz în oraş. Deci îşi zise: Pagubă cu voia nu-mi fac, ce a da Dumnezeu aceea a fi, eu merg cu povara mea, caii îmi sunt buni, tineri, drumul nu-i tare reu, numai cât e greu.

Când îl ajunseră cărăuşii cei dela ei,

mai trebuie vitele, respunse jupân Işvan, nu le putem da de pomană.

„Se sătură Românul de cărăuşit, zise jupân Păluţ, după ce se mai depărtară.

Mai mână, Petrea, şi iar mai stătu, şi iar mai mână, şi iar stătu până ajunse în vîrful Marmorelui. înainte de a ajunge însе în vîrf, îl

ajunseră doi tineri din Bu- i la protopopul din Gră- ărţi de cununie. Ei erau pe jos. Când sosiră ei, un cal a lui Petrea atâta se muiese, de se culcă jos. Acum se temea c'a îngheţa, deci prinse a-l freca zdravăn cu un pojmotoc de fân, până se ridică, iar dacă ajunseră tinerii el le zise : „Ajutaţi-mi o leacă până'n vîrf, că apoi la vale vă las în sanie până la porta .Zăicânilor." Iar feciorii se învoiră, arun- caseră traistele în sanie şi împinseră din deret şi îndată ajunseră în vîrf. Colo pe la cina cea bună erau în Grădişte la birtul cel mare, unde stătură până dimineaţa.

— „N'au rămas aci nişte cărăuşi dela noi?" întreba Petrea.

— „De unde eşti dumniata ?"

— „Din Toteşti!"

— l®м Botoţtă*• Teeoure &ăi năinte 5 Totesteni cu 5 sânii şi la tot sania numai câte un cal. Ci că'n vîrful Marmore- lui le-au ţinut calea vre-o 8 feciori cu puşti şi le-au zis, că ori îi puşcă şi iau tot cei la ei, ori se le dea şerparele şi pepta- rele şi dela fie care sanie un cal. Bieţii creştini, vezi bine, decât se moră mai bine dădură tot ce cerură hoţii."

„Domne mulţam, zise Petrea galben ca ceara, făcându-şi cruce. Domne mulţam, că nu voiră a-mi ajuta se merg tot la olaltă cu ei, că de eram cu ei, aveam sortea lor.

Miercuri pe la prânzişor era Petrea acasă. Muierea îi plângea, copiii îi plângeau, neamurile îi mângăiau.

— „Dar voi ce ve bociţi ?" întrebă Petrea, vessfindu-i cu ochii roşii de plâns.

— „Dar cum n'om plânge, că am gândit, că te-au omorît hoţii, că uite ceia au fost cinci şi venirâ despoiaţi de bani şi de haine, şi numai câte cu un cal, d'apoi tu cum erai singur, te puteau omori şi îngropa în omet, de nime se nu te afle veci pururea ve cinică!"

— „Aşa-i, dar tot nu-i aşa! Eu nu avu-i ortaci de cale, ce-i drept îi drept, dar avS^ 'P'J ' di^iiîîne'.h ar>'

Pe mine m'a apărat D-zeu, tocmai fiind că eram singur, şi-mi era totă nădejdea numai în ajutorul dumnezeesc, pe ceia îi pedepsi D-zeu tocmai, că ce me părăsiră când eram în primejdie. Că doră sfîntă-i zicala : Cine sapă gropa altuia cade el în ea*

Pe ei i-a pedepsit D-zeu pentru inima lor cea rea, pe mine m'a scăpat, nu doră pentru bunătatea inimei mele, că doră şi: eu sunt om păcătos, — ci mai mult -m'a scutit, ca se ved, câ-i dreaptă zi cala popii „Nu vS răzimaţi în' boeri, fiii omenilor, ci ve răzimaţi în Domnul, cel ce a făcut cerul şi pământul!"

Prăbuşita.

Este în Ardeal un sat oare se chiamă Pruniş, dar azi mai numai pe scrisore se zice aşa, altcum omenii din satele vecine de mulţi ani îi zic Prăbuşita. Mult m'am mirat de satul acela, că are doue nume şi amend®»; (riapaeîmşiti ţ,m i i W me, ă i upi ai t6te satele din Ardeal au câte doue nume, unul românesc din vecie şi altul unguresc de ieri-alaltăieri, dar sat se aibă doue nume şi amendoue româneşti, nu mi-s'a dat se mai ved, ori că n'am pus eu ¿ama.

Destul că odată me- întâlnesc pe tren pu un om frumos, bine îmbrăcat şi cu o îsfăţoşare plăaută. Era ca de 60 de ani. Fiind amendoi lângă olaltă, prindem la vorbă, ca se ne treacă vremea mai iute.

Mai întâi vorbirăm de umblarea vremilor, de dările cele multe şi grele, de preşul bucatelor şi al vitelor şi de câte tote. Din vorbele omului meu vezui că am lucru cu un plugar harnic şi cu minte. Între altele-1

3

întrebaiu: de unde este? Iar el îmi răspunse zimbind :

— Eu îs din două sate.

— Cum, din două sate, ai moşie în două sate ?

— Ba nu, ci satul nostru are două nume; din moşi-strămoşi s'a numit Pruniş,

dar de vre-o 10—12 ani încoce-i zio Prăbuşita. 31

— Aşa, d-ta eşti din Prăbuşita ? Ştii că-mi place ? Spune-mi rogu-te, cum de a căpătat satul d-vostre acest nume ? Că pe cât ştiu eu, e pe ses, nu e pe vre-o surupătură ᶜct!i' §lai. ⁱ6ᵛnˢᵘă'oI%ᵉˢSveⁱi! pe hotar vre-o rîpă ce se tot prăbuşeşte ?

— Ba nu, ci se prăbuşeşte satul, omenii, vezend cu ochii.

— „Hm ! D'apoi cum aşa ?"

— „D'apoi, dacă chiar vrei se ştii, eu ţi-oi spune din fir în pâr cum stă lucrul, că ce-i drept, nu-i ruşine nici păcat se spună omul.

— „D'apoi fi bun dară şi-mi spune!"

— „Uite, domnule, sunt om trecut de 60 de ani, am opt copii, am averuşcă dela D-zeu cât nu sunt silit a lucra în brazdă streină, am cu ce trăi de pe o zi pe alta destul de bine, după cum îi binele — în ziua de azi. Ţiu minte din revoluţie de par'că numai eri a fost. P'atunoi satul nostru se chema numai Pruniş.

Erau în satul nostru Români şi Unguri, toţi iobagi; Românii erau ca la o miie de suflete şi Ungurii ca la 3—4 sute. O sorte aveau toţi omenii dela noi.

În revoluţie erau în Pruniş doi preoţi, unul românesc — popa Toma, şi altul unguresc — iam uitat numele. Popa Toma era popa satului. La el mergea român şi ungur de cerea sfat, când era

vr'o pricină; la el mergea Român şi Ungur de avea pe cineB&Lbtiin^nMHM^itfăhfijfffflSfoi doftorii erau mai rari, nu aşa deşi ca azi, dar şi bolele şi morţii erau mai rari. Şi popa ■ Toma învăţa pe tot omul ce-i călca pragul, nu alegea de-i Român ori Ungur : toţi îs alui Dumnezeu, zicea el. Şi era bine de <3menii dela noi, trăiau ca fraţii şi aveau ce le trebue, că' popa Toma era îngerul păzitor al satului. El, par'că amu-l ved — mergea Sâmbătă seara la biserică cu diacul şi făcea vecernia de pe la ojină până pe însărate, şi era plină biserica de omeni — Români şi Unguri — că şi Ungurii veniau la biserica n6stră mai bucuros de cât la a lor, că nici nu prea ştiau ei ungureşte, dar'

fenul, cum se prindă roii, cum se lucreze,, în scurt îi poveţuia la tote lucrurile cele bune. Şi era bine la noi în sat şi omenii aveau ce le trebue. Om beat nu mai vedeai, că de se scăpa careva-cândva, popa Toma ştia tote, îl chema înainte şi-l spovedea mai avam decât în postul Paştilor : „Da ce-i Todere, te-ai dat beuturii ? Bine-i aşa ? O se te sărăceşti pe tine şi se-ţi sărăceşti copii, care te-or blăstăma deniei în groapă nu-i avea pace! Lasă beutura, fătul meu, ia pildă dela omenii cei cinstiţi şi iii fruntea satului, nu coda nimernicilor. Acum Diurni*' U bîiie^nvÎTif^[1]-'' şlî[i1] 't:t· ¡i în!l nt.e ce-ţi spun, că nu-ţi spun, din ceva răutate, fără spre binele tău îţi spun!"

Şi creştinul se ruşina şi se pocăi a, şi era bine. După revoluţie făcu popa Toma şcolă la noi şi doi ani de a rîndul învăţa el copii şi diacul, se părîndau : popa Toma-i învăţa până la ameazi şi diacul după amiazi. Parcă amu-l văd, că chiar atunci am prins şi eu a umbla la şcolă, eram ca de 12 ani. Era aspru dar bun popa Toma. Nu răbda necuviinţe în şcolă, nici copil ori copilă necurăţită cum se cade. Şi mergeau strună învăţăturile. Copii cântau în biserică şi ziceau apostolul, iar părinţii copiilor plan- geau de bucurie. După vre-o doi ani de zile adusă dascăl pe plată, la care i se da 120 fl. şi de fiecare copil câte 10 cupe de bucate, grâu, săcară ori cucuruz, care

ce avea. Şi aşa s'a ridicat la noi o şcolă de veniau şi copii din sate depărtate' la ea. Dar popa Toma era bătrân; copil se lase în urma lui n'a avut, că un fecior ce avusese, îi murise tocmai când gătă învăţăturile, iar o fată ce mai avu, nu voi se se facă preuteasă, se rămână în locul tătâne- său. Aşa la bătrâneţele lui era bietul popa Toma singur ca cucul, dar era mângâiat, că are nmppufu btWi Ş.UifttRte-^fr-i[luoră] totă cleja şi-i dă de fiecare fum câte o măsură de ciucalâi şi de fiecare mort mare 4 fl. de aramă; iar de un mort mic un husoş de argint.

Cu vr'un an şi jumătate înainte de a muri popa Toma, se întimplă de more popa Niculaedin satul vecin cu noi, din Res- tocă. Restoca e sat mic, abia de vr'o 60 de fumuri,

Aşa vlădicia nu dă popă în Răstocă fără o pune ca filie la Pruniş şi popa Toma se le facă slujbele şi lor şi nouă. Dar popa Toma, om cucernic, a făcut cât a putut, dar după vr'un jumătate de an a scris la vlădicie, că el e bătrân şi nu pote fi păstor la doue turme, altoum nici nu pote pricepe cum ar putea un păstoriu se păstorească mai mult decât o singură turmă. Vlădicia a dat apoi Restoca la alt popă din vecini dar ei deosebit nu i-a dat popă. Dar nu mult dup'aceea dă D-zeu şi în ore popa Toma. Jalea omenilor de!a noi nu-i om o se potă spune. Chiar atunci m'a

luat pe mine cătană, când a murit popa Toma. Par' că ved ce prohod a avut şi ce plângeau omenii după păstorul lor cel bun. Dar şi avură de ce plânge, că de a trăi ' Prunişul o miie de ani, popă ca popa Toma n'& mai avea. După ce au îngropat pe popa Toma i?W bif KWH'-AifeHRd meargă
vre-o câţiva la vlădicie, şi se se roge se ie dee un popă cucernic, cum a fost popa Toma. Şi s'au dus. Şi i-a îmbunat vlădicul, că le-a da popă încă mai î-nveţai de cum fusese Toma.

Mult se bucurară omenii de făgădaşul vlădioului, dar scnrbă le fu bucuria şi amară amăgirea. Că veni de o dată cu iarna un popă ia noi, trimis de vlădioul, care-ipână-n ziua de azi, dar nu-i pote fi nici umbră la popa Toma. Cum îl vezură omenii noştri, îşi ziseră: Un popă ca popa Toma nici vlădicul n'are de unde ne da. Acum vedeau ei ce au perdut, dar din gropă nu-l puteau scote. S'a mai deprinde doră - ziceau unii moşnegi, iar alţi zicea : Când îi. face din leucă dîrgea la îmblacei, atunci va fi popa ăsta ca popa Toma! Şi pagubă, eşti din urmă avură drept. Că de. când înt'râ el în sat, tote, dar tote merg spre stricare, par' că a adus el un sac de rele şi l'a deslegatîn capul din sus a satului de au inundat tot satul.

Mai întâiu şi-ntâiu de tote slujbele ira le făcea, şi nu le face ca popa Toma.

La vecernie nu merge mai mult de 3—-4 ori pe an, fe^bf^l^aele^ gg^feanie nu spune-n veci, că bagsâma nu ştie. Iar slujba o face aşa de fuga, de gândeşti că-1. alungă cineva. Numa-l auzi: Iară şi-iară tra-la-la-la-la.... Pentru pacea de sus tra- la-lala! Cât nu-i om pământean se-i aleagă ceva din gură. Slujba, care popa Toma o făcea din răsărit de sore până la arneazi, el o gata într'un ceas mic de vreme. Pe- tineret îl bufneşte rîsul, când îl vede'cum se grăbeşte eu sfînta slujbă, de gândeşti, că fuge de turci.

Mai fiind lucrul aşa, că i-a dat vlădica şi satul vecin, lui, care D-zeume ierte, nici pentru satul nostru nu era destul păs- toriu, e vai de loc. Nici merg rinduelile bine la noi, nici în satul *vecin.* Că se vezi domnule, într'o duminecă-i la noi, şi-cum am zis, îndrugă slujba repede — vreme de un ceas, apoi fuga acasă, de unde nu mai iasă între popor numai când are d-lui ceva lipsă. Dar în Dumineca aceea satul vecin e fără popă; îi ceteşte ceva diacul şi merg care-n cătrău, cei mai mulţi la crîşmă la jidan. În altă Durnineca-i în satul vecin. Atunci e la noi numai diacul, cântă ce cântă, spune — când spune ceva căzanie, şi hai a casă. Apoi omenii noştrii, dacă Dumineca dum-
nezească cum se cade, se dau relelor.

Aca- să-i omoră untul, biserica-i închisă, deci hai la erîşmă. Aşa azi, aşa mâne, până s'ku crescut un rînd de omeni stricaţi, răi, leneşi, fuduli, sfatoşi, de se te apere Dumnezeu sfîntul. Aşa satul nostru s'a dus şi se duce pe povîrniş la vale, se prăbuşeşte vĕzênd eu ochii; nici nu-i mai zice nime Pruniş ci tot Prăbuşita şi Prăbuşita i-a peri numele.

Că, se vezi d-ta, răul prinde rădăcini mai curind decât binele. Şi, ţine samă, binele resare numai dimineaţa, iar răul încolţeşte câtui ziulica de lungă, mai cu samă delà ameazi în spre sară. Colea pân' pe la ojină omenii noştri mai toţi îs treji» Dar dela ojină prind a fi lihozi. La biserică nimenea nu la face vecernie, acasă-i prea devreme de dus, deci numa-'i vezi doi-trei însoţindu-se la câte o jumătate de litră de vinars. După ce iau o leacă-n cap apoi uită de năcazuri, toţi sunt bogaţi. Atunci apoi fac ei tirgurile, de cari se scarpină în cap adoua zi. În beţie, unul cumpără dela un jidan o claie de fân pe cambiu de 60 fi:, şi nu-i vrednică 30! Altul tot pe cambiu cumpără o vacă cu 100 fl: de nu-i vrednica nici 50! Dar doră nu-i pe bani în mână ! ; ->Altul zăilegeşte- în beţie oaxij bucată de loc, un altul se leagă de atare cărăuşie, pentru preţul jumătate. Şi câte bazaconii tote le fac în beţie. Dacă aud muierile de tîrgurile lor şi prind a-i mustra, e pricina gata ; îşi bat muierile şi ajung la

legi, că muierile au neamuri, ies se le scotă şi se încinge câte o bătaie de iasă satul întreg. În beţie fac tîrguri, cari după ce se trezesc stau se-şi smulgă părul, dar a se desface nu se mai pote. Apoi ajung în lipsă de bani, se potă potoli pagubele pricinuite ' din tîrgurile făcute-n beţie. Aleargă pe la cămătari, cari iau sută după sută. Drept aceea, ne mai put'end purta carnetele, aleargă la bancă, se îngloda până după cap. Astfel, că la noi în Pruniş azi nu suntem mai mult decât doră 10—12 gazde se nu fim dători, mai mult de 100 de gazde sunt înglodaţi în datorii cât nici copii de copiii lor nu s'or scote din ele. Apoi fiind lucrul aşa în sat, aşa e şi la biserică şi la şcolă. Şcola numai cu numele ni-i şcolă, biserica stă acolo golă şi să,racă. Că, ce biată a. avut, în loc se crească, a mai scăzut. Azi n'are biserica nici pe jumetate din cea ce avea acum îs 30 de ani. Şi ce i se pare oă are, ceva bănişori, vre-o doue — trei sute florinţi, nimica totă, sunt în aşa locuri.daţi şi cu u^it[1] '^itbe^iş^lM'i^i^lWte[1]® [1])i-zen, dar nu cred se se aleagă din cei mai mulţi nimica. Averea bisericii nu creşte, că nu sunt <5menii cu tragere de inimă către biserică. Nu mi-i crede, domnule, dar mi-i şi ru ine se-ţi spun : nici epitrop (curator) nu mai vrea se se pună nimenea. În câteva raiduri a fost protopopul se pună curator, şi nime nu se leagă, şi nu se pote

lega, că cu popa est slăbănog nu se poteeşi la cale. Se vază cineva socotelele bisericei nostre, l'ar prinde mila de noi. Nu mi-i crede domnule, dar spun pe suflet oe face popa esta: pune pe curatori se scotă bani din lada bisericii ca se-i aducă d-sale vinars şi vin şi carne, când iasă protopopul în sat, că zice — că el nu-i dător se omenească pe protopopul din al seu. Apoi la soco- tele pune că-s chieltuele făcute cu esame- nul pruncilor. Aşa fiind lucrul, omenii, rei cum sunt, se tem de păcat, se dee so- cotelele hamişe (false) iar cu popa esta numai socotele hamişe se pot face. Aşa ni-a mers satul la prăpădenie, la prăbuşire: se prăbuşeşte satul, se prăbuşeşte biserica şi şcola, Kfei ‘ÎWme ! De aceea se şi zice la satul nostru Prăbuşita,, că s'a prăbuşi de tot, de nu i-a trimite Dzeu o căpetenie mai cu cap şi mai cu inimă.

Auzind aceste din gura bietului creştin, cugetând, că barem jumătate sunt drepte din cele spuse, mi-am zis : „Domne cum mai poţi răbda un astfel de preot!"

Toder sprinten.

Toder Sprinten din Sărăceni era cel mai mie din copii lui Ni chita Sprinten — beţivul. Mai avea doi fraţi şi trei surori, dar cine-i mai ştia pe unde sunt ? Tatăl seu nu înzădar fu poreclit „beţivul", eă mai

^niacrpbtlFfeeBaC^tiniare po-
loboeele jidanului. Habar n'avea că casa-i tocă, că copii şi femeia umblă goli şi flămânzi, că locurile-i remân nelucrate; el ştia numai una: beutura. El a *scurnuzuit* şi zicala: *„Mâncarea şi hainele-s numai fudulie, beutura face ce face"*-. Şi bea, bea, bea; zi şi nopte era tot ţapân de beutură. Biata lelea Samfiră, muierea lui Nichita beţivul, trăgea zile amare cu harnicul ei de bărbat. Ea, săraca, muncia cât putea, se sature atâtea guri sparte şi se îmbrace atâtea spate gole. Dar ce biată pote o muiere slabă, îngreunată cu o aşa glotă de copii şi bătută de Dumnezeu cu un aşa bărbat becisnic ? îşi uri zilele, îşi ruga / jmortea, dar mortea nu vine, când o chemi, ci când are poruncă dela cel de sus. După . alte năcasuri multe, ce trebuia se rabde biata muiere, se mai întimplă o pacoste: Venind odată odorul ei de bărbat beat leucă dela jidan, o lovi din chiar senin atât de tare cu o despicătură de lemn preste braţul drept, de trebui se-l porte legat în lopăţele mai multe săptămâni; iar când îl deslegă, când nu mai simţi aşa dureri mari, acela-i era ţapân, nedestoinic de ceva muncă. Vai şi amar de zilele ei, cum a trăit de aci n colo.

Şi aşa trai multa vreme. Uopm, care cum se *sburătăcea* cât de cât, îl tocmea

hărgăţel (sluguţă) pe la cei omeni ou dare de mână. Şi care se vedea o'lată scăpat din casa cea golă, sbura cât vedea cu ochii, mai mult nu să întorcea la cuibul cel gol şi sărăcăcios. Aşa s'au împrăştiat toţi prin satele vecine ca argaţi, iar fetele la tîrg ca argate. Amu remase lelea Samfiră numai eu Toder, cu copilul ei cel mezin şi cu sărăcia cea veche. Că bărbatu'so trăia dar mai mult printre poloboee, decât pe la casa lui. Şi se mirau omenii din Sărăcăceni, pe ce foc mai bea atâta ? Do unde are tot mereu parale, se plătească ¿Jktâta potf<|p de beutură, ce t6rnă-n el ? Ori "doră jidapul îi dă pe răvaş ? El nu spunea la nimenea nimic, şi nimenea n'avea drept se-l trlgă la dare de samă; el tot bea şi iară bea, iar jidanul îi da bucuros. Las că şi el ajuta jidanului câte ceva, mai la umplerea polobocelor, (buclanelor) mai la purtarea lor de ici colea, mai că-i tăia câte-un lemn,' dar pentru muncă atât de puţină, numai nu-i putea da jidanul atâta beutură, cât se fie tot ţapân.

Dar trecu zi după zi şi cu chin cu vai se făcu şi Toder mărişor, de putea fi de cevftCbl^^cj^lAiftjic.fitytyfeţjii Cfctâsa hăr- găţel la, un rezeş (nobil de cei mai mici), om cu stare şi cu socotelă. Acolo stătu Toder pân'ă-i veni vremea se meargă la număr uş; acolo -învăţă'el lucrurile gospodăriei, de acolo trimetea el

sărmanei sale mame câte ceva, ce scote i dela stăpâni în preţ de simbrie, mai un sac de făriná, mai câte ceva brânză ori lăptari, mai câte un suman ori alta haină, şi aşa amu măsa trăia mai fără lipse, din agonisita copilului ei; iar el, Toder mulţămia lui Dumnezeu că a ajuns în casa unor omeni cinstiţi, de unde pote ajuta pe mamă-sa. Şi biata lelea Samfiră încă era mângâiată, oă amu are şi ea câte o haină caldă, câte ceva merinde, şi nu e nevoită a umbla tot golă şi flămândă şi cerşind pe .la neamuri şi pe la streini.

Dar cu cât se apropia Toder de douăzeci de ani, cu atât era lelea Samfiră tot mai îngândurată, tot mai supărată. Numai se trezia plângând din chiar senin şi vorbind singură: „De vor lua pe Toderica la oste — ce amarul meu me voiu şti face ? Bărbatul mi e un beutor becisnic, copii ceialalţi, de când au eşit de sub aripile mele, nu mai abat pe la mine nici să me vează, necum se-mi întindă ceva din agonisita eu
pentru ei, până i-am crescut; mult am plâns la leagănul lor, mult am umblat golă şi flămândă, numai ei se nu ducă lipsă. Şi amu, iată! De duc pe Toder la oste, rămân muritore de fome, cu beţivul ăsta după cap, care-mi amăreşte zilele şi mai tare!"

Dar scrisă-i, că de ce te temi nu scapi. Aşa fu şi cu lelea Samfiră. Colo într'un post de Paşti când căuta feciorii

de-s buni pentru oste, Toder fu luat şi tomna pe la ziua Crucii, fu dus la oste şi cu oştea departe în ţerile nemţeşti, de unde n'a venit acasă trei ani de zile.

Sărmana, lelea Samfiră, cum mai plângea ea, cum se mai văieta, cum îşi smulgea părul de supărare, — dar tote lacră- mile şi tote suspinele, nu-i folosiră nimio. La pleoare Toder a zis oătră stăpânul seu aşa: „Stăpâne, te-am slugit vre-o 11 ani, şi mai bine, şi mai rău, cum am putut, ca un băiat lud şi neprioeput ce am fost. Amu trebue se merg la oste, precum bine vezi, dar d-ta fi bun nu lăsa pe mama mu- ritore de iome, până mă întorc eu; atunci te-oiu slugi omenește, voiu răfui tot, ce vei da mamei mele." Şi stăpânul făgădui, iar el merse în ţări streine, unde nu cunoşti pe ninie,' ^Mm^îxiM'U 'iiffiKa, care-i în tută lumea. Dar merse în câtva mângâiat, că ştia oă stăpânu-so se ţinea de cuvînt şi biata lui mamă nu va duce lipse până va veni el iar acasă.

Cu mare jale s'a despărţit el de mama-sa, de stăpânii săi, de satul său, de prietenii sei din copilărie, dar trebui se se despartă, căci

Porunca împărătească
Trebue se se-nplinească.

La vre-o câteva luni, dupăce eşi el din ţara lui, era alt om. Pe unde era el amu,

erau altfel de omeni, ou streine limbi, cu streine

■obiceiuri, dar lui i se părea că aceia trăiesc mai bine de cât omenii din satul lui, din Să- răcăceni. I-i vedea mai bine îmbrăcaţi, mai bine grijiţi, mai bine hrăniţi, vedea la ei case mai mari şi mai frumose, grajduri şi şuri mai încăpătore şi mai aretătore, vite mai frumose şi mai scumpe, pometurî mai mari, în scurt: vedea o lume mai avută, cu un neam de omeni mai socotiţi. Amu nu-i mai părea rău că l'au luat la oste, numai o leacă-i era jale, când se gândea la măsa. Altcum ar fi tot cătunit, se vadă lume multă şi multe feluri de omeni, se învețe bunele lor obiceiu^ jŞ} se .aibă! ice şpuy^.^c^nd va mai merge odată-n satul lui.

Trei ani trec de nici simţeşti, când e omul sănătos. Aşa trecură şi pentru To- der şi numai se trezi odată pe cale către casă. Ar fi sburat, săracul, dar nu avea aripi; avea însă piciore sănătoşă, şi acele-l duseră mult mai îngrabă, de cum credea. Într'o bună dimineaţă numai se trezi câ-i în satul lui, în Sărăcăceni. Pe muma-sa o află sub glia verde, tată-so era tot el, casa surupată, bătea prin ea vîntul pe un- de-i plăcea, fraţii şi surorile împrăştiaţi prin cea lume mare a lui D-zeu. Ce era se în- ceapă ? Se duse la vechiul lui stăpân şi 4* întră ca argat. Acolo puse în rînd tote,

după cum vezuse el umblând prin lume, pe unde cătănise. Stăpânul numai se încrucea, de ceea ce vedea, că face şi de ce auzia din gura lui. La început nu prea era învoit se lase tote după Toder, dar la urmă, după ce vezu, că una-doue din cele spuse de el es la fel, se învoi bun bucuros.

Şi adeca, cum credeţi, că" a povăţuit Toder Sprinten pe stăpânul seu ? Iată cum :

Când venise dela oste era tomnă târziu, bruma era grosă, ba une ori chiar îngheţa gârla, pei mal-gini '0âiJei«oij iMcă. Vitele nu prea vineau sătule din câmp. Nutreţ vezu, că nu prea este mult la stăpânu-so, după numărul vitelor. Stăpânu-so era îngrijit. Ar fi vîndut din vite — nu se îndura, că erau mai pe nimic de eftine; se le bage pe iarnă nu cuteza, se temea, că nu le-a putea scote-n primăvară, cu nutreţul, ce-l are. Toder le văzu aceste tote, deci zise stăpânului aşa: Bade, prin ţe- rile pe unde am umblat eu, cine are atât nutreţ cât ai d-ta, scote din iarnă un număr de vite cât al d-tale grase şi frumose, dar nouă nu o se ne ajungă.

— Văd, că nu-i modru se ni se ajungă, dar la ei cum de s'ar ajunge ? O fi nutreţul mai bun ?

Ba nu, ci vitele lor mănâncă mai puţin şi totuşi sunt grase şi frumose, că stau iarna la căldură, unde mai mâncă, dar mai mult dorm, dar p'aici prin Bucovina

nostră, vitele-s tot afară, vîntul le bate, ploia şi ninsorea le bate, frigul le storce şi măduva din ose. Aşa nu pot dormi, stau tot sus, tot rod, şi tot se leagănă de slabe, când es din iarnă. En se cercăm se facem o alcă- tuială pentru ele, un grajd, că nu-i cel lucru mare. Acolo apoi o se vezi, vor mânca mai puţin şi totuşi vor fi mai grase, şi mai frumose!"

eillj: Central University Library clllj

— Me Todere, me, tu zici una. Numai cât, vezi tu, aci de când lumea şi pământul nimenea n'au umblat cu grajduri, iacă cei tîrgoveţi numai, cari au o văcuţă doue, dar noi gospodarii care din mila domnului avem mai cu soţie... ştii tu bine cum le ţinem, afară la largul.

Aşa-i, bade, dar — se vezi d-ta, en se cercăm, se facem noi ce n'au făcut alţii. Păduri avem, de numai cât nu cad pe sat, se facem, şi vom vedea că-i bine. Că eu drept se-ţi spun, pe unde am umblat, n'am vezut vitele zăoend cât ţine iarna de lungă în vînt şi ger, cum zao ale gospodarilor noştri moldoveni de aici din Bucovina

S'a gândit mult stăpânul lui Toder astipra vorbelor lui, o nopte întreagă s'a tot gândit şi resgândit. Ii părea rău şi după locul ce o se-l cuprindă cu grajdul, că doră lui îi trebueşte grajd mare, că are vite multe, dar se gândea şi la ticneala ce va avea-o cu vitele lui la scut, la căldură. Ei, dar locul cât îl va cuprinde cu grajdul, nu-i

mai aduce în veci ceva folos. Acolo n'a mai putea nici se are, se samene câte ceva, nici se cosască. Dar de odată cu ziua era hotărît. I.niversit} Library Cluj

— Mă T6dere, mă, m'am gândit şi m'am resgândit, tot atâta-i, hai facem noi un grajd. Lemne avem destule, scânduri încă avem, şi ce nu avem, sunt la cele mori.

— Bine zici, bade, se ne apucăm de lucru, mai chiamă câţi-va omeni, şi în câteva zile grajdul va fi gata.

La o săptămână după aceea, vitele stăpânului lui Toder erau la adăpost, nu le ploua, nu le ningea, nici vîntul nu le bătea, erau scutite ca-n casă. Dimineaţa nu se sculau din aşternuturi până era sorele sus, atunci le deslega dela iesle, le slobozia la câmp, şi seara veniau ca doba de umflate, de sătule ce erau. Seara le lega la iesle şi ele dormiau duse până colo la cina cea bună, atunci le băga Toder ceva paie de oves, ori turgeni de păpuşoiu tăiaţi mărunt cu toporul şi până dimineaţa, ce le sloboziau la păşune, nimic nu le mai trebuia, şi totuşi când eşiau din grajd, gândiai, că o se sece părăuaşul, ce curgea pe la portă, atâta apă beau.

Acum vedea stăpânul lui Toder, că zeu mai uşor se ţin vitele îa grajd la căldură, decât afară la largul. • Cu un lucru nu se putea însă împăca : de ce adeca Toder taiiÎUf^ift^ăyaWf^afei^rfilyii dă aşa

întregi la vite '? Şi întrebă pe Toder, de ce mai omoră vremea şi cu acel lucru ? Iar Toder îi respirase : Aşa-i bine, stăpâne, aşa am văzut, că fac nemţii pe unde am umblat, că aşa rod vitele tot, de nu rămâne nimic.

Acum era împăcat stăpânul şi cu aceasta, după ce văzu, că în adevăr vitele lui nu fac ogrinji din turgeni, dar ziua scade, noptea creşte, şi odată numai se trezi cu un omăt până-n genunchi.

Vitele celoralalţi gospodari din Sărăcăceni erau p'afară, îşi mâncau nutreţul din omăt, îl mai şi călcau în piciore. şi stau cârligate de spinare; dar cele ale stăpânului lui Toder erau la adăpost, mâncau din iesle tot câte puţin şi beau apă bine, când le slobozia la gârlă.

După ce frigul se făcu şi mai mare, lua Toder balegă prospetă şi cu ea umplea ori ce crepăturiţă vedea printre bârne. De ce te mai mângeşti pe mâni cu balegă ? întrebă odată stăpânul seu.

— Dor vezi, că prin crepături întră frigul la vite; se nu le fie frig. Dar se-mi ajuţi stăpâne, se suim în pod doue-trei cară de nutreţ, că atunci va fi şi mai cald în

grajd ® ' <..ei/a' University Library Cluj

Şi aşa au făcut, şi au vezut că-i bine.

Când fu oolo prin postul Paştilor mai toţi gospodarii umblau în ruptul capului după fân de cumpărat. În Sărăcăceni nu

aflau, deci mergeau prin satele vecine, cale departe, şi-l cumpărau în focul vînăt de scump. Stăpânul lui Toder însе avea nutreţ destul, vitele lui erau grase şi frumose, de gândiai că-s pe la ziua Crucii, când cobor din munte.

— E bun lucru grajdul esta, mei Todere, zise atunci stăpânul seu. Ar fi bine se-şi facă toţi gospodarii noştri câte un aşa grajd, că se cruţă mult nutreţ.

— O se-şi faoă şi ei, dacă vor vedea că-i bun, respunse Toder. Dar, stăpâne, ţi-am spus multe de oând venii din miliţie, câte şi mai câte văzui p'acolo. Ar fi bine se cercăm şi noi cu erburi de nutreţ, cum au nemţii. Ar trebui se sămî- năm lucernă şi trifoiu, care se pot cosi de 3—4 ori într'o vară, ar trebui se sămî- năm sfecle (napi) de nutreţ, cari dau o hrană bună tuturor vitelor, cu deosebire vacilor cu lapte. Uită-te d-ta, stăpâne, cum e şi grădina d-tale de mare şi de bună, o cosești de 2 ori şi faci 10—12 cară de
fân Şi ^
şi sâmîna ou lucernă, ar da pe de două ori atâta nutreţ, apoi bun, domne, oă se îngraşă vitele de lucernă, ca şi de ovăs.

— Cred, Todere, dar a fi scumpă sămînţa, de unde în tot anul atâta arat şi aţâţa bani pe sămînţă ?

— Bade, de sămînăm lucernă, aceea ţine 6 ani, ba şi mai mulţi, iar trifoiul ţin9 2—3 ani unde-i place locul.

— Hm! N'ar fi cel lucru mare se cercăm,, oi me tem, că nu o se ne iasă strigările ; şi atunci ce facem ?

— Ce se facem ? Cine nu cearcă, nu pierde, dar nici nu câştigă. Am făcut o încercare eu grajdul şi am vezut că-i bine; de ce ore n'am face o încercare şi cu lucerna şi cu trifoiul ? Se sămînăm la început mai puţin, numai câte un chilogram, şi — de vedem că-i bine, la altă tomnă spargem din pagişte şi facem loc mult pentru trifoiu şi pentru lucernă şi pentru napi de nutreţ. Aci, vezi d-ta, creşterea şi ţinerea vitelor este cea mai bine resplătită. Vara, slavă d-lui, se pot ţinea vite cât de multe, dar iarna cu ce le ţinem şi cum ? Ou fân bun-reu, ciim îl putem aduna de pe cele coste, mai cu ceva otavă dfel LltoetcşirabUjiivtuitgetoiary (Ai|te neamuri, mai luminate decât noi în ale gospodăriei, au pentru iarnă atâta nutreţ bun pe sama vitelor, de ne pun în uimire. Ei au lucernă uscată, au trifoiu uscat, au napi, iar noi stăm numai şi numai pe lângă ierburile cari resar din pământ din bună voia lor, nesămînate, neîngrijate.

— Apoi unde zici tu, că ar fi bine se cercăm eu ierburi de care spui tu ?

— Aci-n grădină. Colo unde-i păpuşoiştea (mălăina) s'a ara şi s'a sămîna oves, iar după ce va resări ovesul vom să' rnîna preste el pe un petec 1 eliilogram de

lucernă, pe alt petec 1 chilogram de trifoiu, iar într'un petec, îndată ce vom ara, la primăvară vom sămîna sămânţă de napi; aceea o putem mesteca şi cu boabe de porumb, şi pe acel loc vom avea şi porumb şi napi; dar paremise mai bine se fac da- că-s numai napii singuri.

— Dacă-i aşa, fă cum ştii, eu îţi dau voiă, dar atunci păpuşoiu unde punem ?

— Pentru păpuşoiu vom sparge din ţelină, că ştii d-ta, că el în ţelină se face forte bine. D'apoi bostani ce vom avea în ţelină!

Şi aşa au făcut. Au umplut păpuşoiştea cu trifoiu şi cu lucernă şi cu napi, iar păpxişoişie' ⁄ş^-au[u]făM^[t>]a^å[er]^ou'e, cum au spart ţelină. Dar n'a avut a se căi, Ovesul atâta de gras s'a făcut, încât a trebuit se-l cosască când a prins a înspica şi a făcut din el o claie mare de nutreţ. La vre-o şese septămâni după aceea a cosit un păr gros de lucernă şi de trifoiu, iar tomna târziu a mai cosit un păr de otavă. Şi au făcut de pe un petecuţ de loc atâta nutreţ bun şi scump, de se minunau ei înşişi. Napii încă s'au făcut bine. De pe la sfîn- tul Petru viţeii trăiră tot cu frunze de acelea grase de napi, cari li-se dau învrâstat: odată nutreţ uscat, odată frunze verzi de napi. Şi erau viţeii graşi şi frumoşi de-ţi era mai mare dragul a privi la ei, creşteau ca din apă. Tomna scoseră napii din pământ, tot ca bostanii de mari. îi aşezară

în şură şi-i acoperiră cu paie. Iar după ce căzură vitele pe iesle, da în tot㠠seara vacilor de lapte şi viţeilor, câte o trocuţă de napi tăiaţi. Şi dau vacile lapte bun şi mult, şi era fălos stăpânul lui To- der de argatul ce are, dar şi Toder era fălos, oă nu l'au lăsat în baltă înnoirile ce le-a adus din ţara nemţască.

Omenii din sat se mirau, de unde .ştie T^^J/^y^u^a^^^l^ruri minunate, că doră şi din ei, mulţi au fost prin cele ţeri streine la oste, dar nici unul n'a venit cu capul atât de plin de înţelepciune, ca el. ^

Avea stăpânul lui Toder mai mulţi copii, dintre cari cel mai rnare era Fiorica, o fată cât se o zugrăveşti în iconă, nu alt ceva.

Toder argatul, era şi el ficior, nu tufă, sprinten şi frumos, harnic şi cruţător, apoi cuminte ca un preot care-i mai ouminte. Dar el era argat sărac; harnicul de tată-so beuse mai tot, ce avuse, deci nu se putea gândi la o fată din omeni, ca Fiorica. Nu-i vorbă, o juca el la horă, când încăpea de alţi feciori mai avuţi, mai povesteau ei p'acasă şi când erau pe câmp la lucru, dar nu se euteza nici se gândească, că Florica. se-i fie lui nevastă.

Colo după bobotează veniră Florichii peţitori din al treilea sat, omeni cu stare, gospodari vestiţi. Toder era acasă cu stăpânii, Florica era-n şezătore, că era-ntr'o

Joi seara, când torc fetele până târziu, c'apoi Vinerea nu-i bine de tors. Trimisă deci pe Toder în şezătore, se chieme pe Florica acasă, se-şi vază peţitorii. Şi ascultă el porunca, şi se duse, dar se duse tare îngâMtWât.[Ce] Să[1] '¿i^`dtid ibniryfşî'.igândea el, se o chiem acasă, ca se o ducă ăştia, colo departe ! Hm ! Ore... dar nu, una ca asta nu se pote.

Când veniau către casă începu Toder aşa: Tu Florică, tu... hm... ce ai zice tu dacă... vezi tu... aş zice şi eu o vorbă... se nu te măriţi aşa departe, se rămâi tu în satul nostru, că... ori cum... ai părinţi aci, ai neamuri, ai prietini.:, ca omul...

— D'apoi, Todere, şi, eu aşa m'am fost gândit, dar vezi, că tu n'ai zis nimicţ pân'acum; ce ştiam eu, ce gânduri te pasc ?

— Iacă zic amu!

Şi, cum mergeau pe lângă olaltă, se apropiară mai binişor de olaltă, şi — cu o sărutare lungă şi dulce — jurământul de credinţă vecînică era făcut. Preste câteva şeptămâni satul era în fierbere.

— Aşa, ziceau babele, după cine-şi mai ştie mărita şi gospodariul cel mare pe Florica ? după coda satului, după feoiorul beţivului !

— En tăceţi din gură, respundeau moşnegii şi omenii mai aşezaţi, en tăceţi din gură! Cu ce-i Toder vinovat, dacă tatăso-i cum îi ? Ore el l'a cumpănit se se

facă beţivi,, Todwi ifrvSfflfty PfW.ifWW'b e fecior cuminte şi frumos, e om harnic şi ştie cumpăni luorul gospodăriei, ca nimenea în satul nostru. La socru-so-i trebue un aşa ginere, că avere are destulă, încă prea multă, dar singur n'o pote învinge. Cu Toder împreună lucrând, o se-i crească averea şi binele vezend cu ochii. Apoi fetii-i place, ea are se trăiască cu el. Bine face gospodariul, oă o dă.

După câteva zile fu nunta, nuntă mare, nu glumă, ca la gospodari.

Acum zice Toder la stăpânu-so socrule, şi munceso împreună, ca tată cu fecior, şi binele creşte vezend cu ochii.

Sătenii încă au apucat multe din înnoirile ce ved, că le face Toder, şi toţi cunosc, că un om cuminte ca el nu a mai vezut Săracăcenii de când lumea şi pământul.

Apoi se mai zică qineva, că din tată slăbănog şi copii trebue se fie ca el! Tată, Toder sprinten a dovedit, că nu-i aşa!

BCU Cluj / Central University Library Cluj